

Openingswoord van voorzitter van de Staatscommissie tegen Discriminatie en Racisme Joyce Sylvester, uitgesproken tijdens de officiële presentatie van het eindrapport 'Discriminatie doorbreken' op maandag 8 juni 2026 te Nieuwspoort.

Geachte aanwezigen,

Welkom bij de eindpresentatie van de Staatscommissie tegen Discriminatie en Racisme. Het is een bijzondere dag.

Vier jaar geleden begon de staatscommissie aan haar werk. We hebben tussentijds onze bevindingen gepubliceerd in tussenrapportages. Maar wat vandaag voor u ligt, is meer dan de som der delen..

Het is ons eindrapport. En daarin leggen wij een agenda neer voor wat er vanaf nu moet gebeuren.

Deze bijzondere dag brengt me naar mijn studententijd. Mijn moeder was 15 jaar hoofd van de huishoudelijke dienst van de Amsterdamse burgemeesters Van Thijn, Patijn en Cohen. Mijn ouders woonden in het pand waar zich de burgemeesterswoning bevindt aan de Herengracht 502 in Amsterdam en was het burgemeester Van Thijn die mij in de korte ontmoetingen die we tussen zijn drukke werkzaamheden door hadden stimuleerde, Hij werd mijn politieke vader. Ed van Thijn was een gedreven burgemeester, ging het niet rechtsom dan ging het linksom en dat inspireerde mij en dacht ik; ik kan en wil ook burgemeester worden. Hij wakkerde bij mij ook aan om zelf discriminatie en racisme te bestrijden. Hij werkte er zelf ook zijn hele leven aan. Kort voordat hij stierf op 19 december 2021 zei hij tegen mij; "Discriminatie en racisme bestaan nog steeds, Joyce. Mijn inspanningen zijn allemaal voor niets geweest!" En in ons laatste gesprek beloofde ik hem het stokje te zullen overnemen.

Deze persoonlijke ervaringen raken aan iets groters. Ze raken aan een vraag die ons allemaal aangaat: waarom lukt het ons, ondanks jaren van beleid, wetgeving en goede bedoelingen, nog steeds onvoldoende om discriminatie en racisme echt aan te pakken? En, misschien nog belangrijker, wat is er nodig om dat wel te doen?

Artikel 1 Grondwet is helder: iedereen die zich in Nederland bevindt, wordt in gelijke gevallen gelijk behandeld, en discriminatie op welke grond dan ook is niet toegestaan. De staatscommissie heeft dan ook gekeken naar discriminatie op alle gronden. Want discriminatie is wijdverbreid. Zij treft mensen op uiteenlopende manieren en op alle terreinen van het leven: op de arbeidsmarkt, in het onderwijs, op de woningmarkt, online en in het contact met de overheid zelf.

Instelling en opdracht commissie

Deze commissie werd ingesteld in een tijd waarin het vertrouwen in de overheid zwaar onder druk stond. De Toeslagenaffaire had pijnlijk zichtbaar gemaakt hoe diep de gevolgen zijn wanneer discriminatie en racisme zich vastzetten in systemen.

Ook waren er steeds grotere demonstraties tegen discriminatie en racisme, zoals de Black Lives Matter protesten, of de acties van Kick Out Zwarte Piet. De samenleving vroeg niet alleen om erkenning van discriminatie en racisme. Zij vroeg om verandering.

Daarbij speelt iets bijzonders. De overheid heeft op dit terrein een dubbele rol. Zij is hoeder van onze grondrechten. Maar zij kan ook zelf bijdragen aan discriminatie. Dat vraagt om een overheid die ook kritisch naar zichzelf durft te kijken.

Onze opdracht was daarom breed: Onderzoek de stand van discriminatie en racisme. Licht de overheid door op discriminatie. Reflecteer op profilering bij fraudebestrijding.

Wij wilden geen commissie zijn die alleen analyseert en dat rapporteert. Wij wilden ook bouwen aan instrumenten en oplossingen die in de praktijk werken. Niet achter onze computers, maar samen met de mensen en organisaties die er dagelijks mee te maken hebben. Door dingen uit te proberen, te toetsen aan de werkelijkheid, en bij te stellen wat niet werkt. Want oplossingen die op papier overtuigen, moeten ook standhouden in de uitvoering.

De afgelopen vier jaar hebben wij talloze gesprekken gevoerd met burgercollectieven, bestuurders, politici, wetenschappers, en hebben zelf en in samenwerking met verschillende onderzoeksinstituten en universiteiten onderzoek uitgevoerd.

In ons werk betrokken wij zowel Caribisch als Europees Nederland. Want gelijkwaardigheid houdt niet op bij geografische afstand. Ook inwoners van Bonaire, Sint Eustatius en Saba moeten erop kunnen vertrouwen dat hun rechten en ervaringen volwaardig meetellen, want dat gebeurt nu nog niet altijd.

Wij hebben niet de eerste stappen gezet in de aanpak van discriminatie en racisme. Burgercollectieven, onderzoekers en eerdere commissies hadden de weg al deels gebaan. Wij bouwen voort op hun werk. En straks geven wij het stokje weer door.

Probleem en actieagenda

Ondanks al dat eerdere werk blijft de aanpak van discriminatie en racisme stokken. In ons werk stuiten wij op drie samenhangende belemmeringen

die dit verhinderen.

De eerste is een gebrek aan representatie bij de overheid. Beleid en wetgeving worden te vaak gemaakt vanuit een beperkte set perspectieven. De mensen die geraakt worden door discriminatie, worden onvoldoende structureel betrokken. Daardoor worden hun signalen te laat herkend, of niet serieus genoeg genomen.

De tweede is een aanpak die reactief is en gericht op incidenten. Onze rechtsbescherming grijpt vooral achteraf in, pas nadat iemand al is gediscrimineerd. Daardoor blijven structurele patronen buiten beeld.

En de derde: overheid en politiek houden zich te afzijdig. In woorden en in daden. Wie de macht heeft om grenzen te stellen, en zwijgt wanneer mensen worden gediscrimineerd om wie zij zijn, houdt de status quo in stand.

Daarom presenteren wij vandaag een actieagenda met oplossingsrichtingen en concrete acties. Wat al die acties bindt, is een fundamentele koerswijziging. Die koerswijziging vraagt om meerstemmigheid, het actief ruimte bieden aan verschillende perspectieven, meningen en achtergronden als uitgangspunt, zodat een bredere verscheidenheid aan stemmen en ervaringen daadwerkelijk meetelt in besluitvorming.

Zij vraagt om structurele monitoring en inzicht, want een gerichte aanpak kan niet zonder betrouwbare kennis, ervaringskennis en equality data over waar discriminatie zich voordoet.

Zij vraagt om regie en preventie: duidelijke sturing, institutionele verankering, en een overheid die anticipeert en leert in plaats van afwacht.

Zij vraagt erom dat we in het algemeen en de overheid in het bijzonder stoppen met profilering en de non-discriminatiewetgeving vernieuwen, omdat alleen achteraf ingrijpen niet genoeg is.

En zij vraagt om een gedeelde verantwoordelijkheid: discriminatie en racisme raken de hele samenleving, iedereen kan onderdeel zijn van de beweging naar meer gelijkwaardigheid, en wie de meeste macht heeft, draagt daarin de grootste verantwoordelijkheid. De concrete acties die uit deze agenda volgen, worden straks uitgebreider besproken.

Slot

Met dit rapport ronden wij ons werk af. Maar de opdracht is daarmee nog niet voltooid. Het is van het grootste belang dat alle overheidsorganisaties, ook de organisaties die zich richten op een

adequate en effectieve werking van onze democratische rechtsstaat zoals bij voorbeeld de rechtspraak, de politie, de reclassering, het gevangeniswezen waar mensen aanlopen tegen een macht, door het inzetten van de discriminatietoets risico's op discriminatie kunnen opsporen bij de uitvoering van de werkzaamheden. Dat werkt preventief en wordt het verwoesten van mensenlevens voorkomen en kost het de samenleving geen miljarden aan herstelbetalingen. Ook de gelijkheidsplicht dient stapje voor stapje te worden ingevoerd in ons land en laten we ons hierbij inspireren door de Angelsaksische landen die ons voor gingen zoals het Verenigd Koninkrijk en Ierland.

Ik mocht destijds het stokje voor de bestrijding van discriminatie en racisme overnemen van Ed van Thijn. Vandaag geeft de staatscommissie het stokje door aan het kabinet en aan het parlement. Aan beleidsmakers, publieke dienstverleners, en aan toezichthouders. Aan maatschappelijke organisaties. En uiteindelijk aan ons allemaal.

Het was een grote eer om voorzitter te zijn van deze staatscommissie. Het was, en blijft, een gezamenlijke opgave. Maar de macht en de middelen om nu te handelen, liggen op één plek in het bijzonder: bij overheid en politiek.

Daarom bied ik dit rapport vandaag namens de gehele staatscommissie en het secretariaat aan de Eerste en Tweede Kamer en aan de minister aan. Op een later moment zal het ook aan de minister-president worden aangeboden.